

RECIP

INFORMACE O CHARTĚ 77

prosinec 1984

---

	str.
Dokument Charty 77 č.20/84 /Právo na informace/	1
Dokument Charty 77 č.21/84 /O řeholích/	5
Sdělení VONS č.406 /Zatčení katolíků v Liberci/	13
č.407 /Případ Gabriela Gössla/	13
č.408 /Dopis polským občanským iniciativám/	14
č.409 /L.Lišs místopředsedou FIDH/	14
č.410 /Případ Elmara Chmela/	15
č.411 /Případ Lenky Marečkové/	15
Dopis ing.Pavla Roubala předsedovi vlády	16
V samizdatu nově vyšlo	16
Krátké zprávy	17

Informace o Chartě 77 vydává nezávislá redakční skupina signatářů Charty 77

Anna Šabatová, Anglická 8, Praha 2

Dokument Charty 77 č.20/84

P R Á V O   N A   I N F O R M A C E

Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zajišťuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu bez ohledu na hranice, ať ustně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, čl. 19
/Sbírka zákonů č.120/1976/

Charta 77 se už nekolikrát vyjadřovala k porušování tohoto práva v Československu a zejména v souvislosti s madridskou konferencí dokumentovala, že čs.vláda neplní závazky, jež přijala v Závěrečném aktu helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. Situace se však v poslední době ještě zhoršila.

Občan kteréhokoli státu by měl mít možnost získávat základní pravdivé a úplné informace o aktuálním dění především z domácího i zahraničního tisku, rozhlasu a televize. V Československu jsou již od roku 1948 veškeré informační zdroje v rukou jediné politické strany a jejího úřednického aparátu. Ten určuje jak oficiální stanoviska v komentářích, tak i výběr základních informací. Hromadné sdělovací prostředky se tak staly výlučně nástrojem ideologické propagandy, namísto aby umožňovaly občanům spoluúčast na politickém dění a řízení, systematicky vytvářejí falešné vědomí o stavu světa.

Připomněme některé události tohoto roku: např. kolem olympiády v Los Angeles vznikla kampaň desinformací. Čs.sdělovací prostředky jsou plně odpovědné nejen za přejímání nepravdivé moskevské propagandy, ale i za vlastní lži a pomluvy v souvislosti s OH 1984. Zklamali i sportovní novináři, kteří místo objektivního zaznamenání ovzduší a sportovních výsledků posílali z Los Angeles propagandistické komentáře, odporující základním olympijským myšlenkám.

Nejinak tomu bylo v souvislosti s návratem čs.občanů ze zajetí v Angole. Dlouho byla veřejnost informována o osudu našich spoluobčanů jen sporadicky, později sez kratičké oficiální zprávy dozvěděla, že v Praze byla představiteli čs.vlády přijata delegace opoziční Unity, kterou naše hromadné sdělovací prostředky více než rok označovaly za organizaci banditů, s níž čs.vláda nebude nikdy jednat. Posléze vyšlo několik komentářů a pečlivě cenzurovaných rozhovorů s navrátilci, ale ani slovo o pravých příčinách unosu a okolnostech návratu, zejména se naše veřejnost nesměla dozvědět nic o tom, že se o propuštění našich občanů zasloužil též poslanec Evropského parlamentu, čs.exulant Jiří Pelikán. Místo toho zorganizovala čs.propaganda pomlouvačnou kampaň proti Jiřímu Pelikánovi.

O Etiopii jsme si přečetli a viděli na obrazovkách mnoho reportáží o račostném žánvotě země v souvislosti s letošním výročím revoluční nocí, včetně monumentálního Marxova pomníku. Ale vůbec jsme neměli být informováni že zde ve stejné době panoval hladomor; teprve když oběti šly do statisíců a když se naplno rozvinula pomoc západních zemí, o níž se naši občané dozvídali ze zahraničních sdělovacích prostředků, začalo se také u nás psát o pomoci SSSR a ČSSR a tak jsme se spíše mezi řádky seznámili i s druhou tváří revoluční Etiopie.

Zemím tzv. socialistického tábora je věnováno mnoho místa v televizi, v rozhlase i na stránkách tisku. Nikoliv však skutečné situaci v Polsku nebo např. přijetí Rumunů na letních OH 1984 či rumunským stanoviskům k různým mezinárodním otázkám; podobně se nezveřejňují pravdivé informace o ekonomických reformách v Maďarsku nebo o zlepšujících se vzájemných kontaktech mezi oběma německými státy. Tyto a podobné otázky jsou našim občanům vysvětlovány v přísně cenzurovaných komentářích, v nichž jsou téměř všechna základní fakta potlačena nebo překroucena.

Tomu tak bylo i v případě zavraždění polského katolického kněze Popieluszka, kdy čs.sdělovací prostředky jen zdráhavě přiznaly vinu bezpečnostního aparátu na jeho smrti, ale zcela zamlčely společenský dopad této události, např. i fakt, že se pohřbu zúčastnily statisíce Poláků.

Dezinformace je často natolik rafinovaná, že lži podvržené některým sdělovacím prostředkům jsou vydávány za nestranné hledisko a pak široce přejímány ve všech zemích uniformovaného tisku.

Mnoho zásahů mocenského aparátu by bylo možno dokumentovat i na poli informací o umění /nemluvě o cenzurním zglajšaltování umění jako takového/. Projevilo se to např. při udělení Nobelovy ceny za literaturu národnímu umělci Jaroslavu Seifertovi. Všechny světové informační zdroje je oznámily okamžitě. Praha se až po jistém váhání rozhodla k vlažnému souhlasu s přijetím této poety a teprve pak vydala ČTK lakonickou zprávu, že podle západních agentur byla J. Seifertovi udělena Nobelova cena a že mu blahopřál subalterní kulturní činitel. V následujících sporadických komentářích se však nesmělo mluvit o pevném občanském postoji posledního předsedy rozpuštěného Svazu čs. spisovatelů, o tom, že je jedním z prvních signatářů Charty 77 a že jeho novější díla byla dlouho na indexu a vycházela jen jako samizdaty, zabavované policií a používané soudy k důkazu protistátní činnosti /ostatně právě nyní se v Brně připravuje proces proti čs. občanům, jejichž jediná vina spočívá v tom, že se pokusili předat do zahraničí poslední sbírky jiných dvou básníků/. Oficiální propaganda se naopak velmi rozhořčila, že tyto skutečnosti zveřejnily západní sdělovací prostředky. V rozporu s pravdou tvrdila, že Seifert je našim nejvydávanějším básníkem a že se distancuje od nezávislých občanských aktivit, přičemž samozřejmě zamlčela téměř desetiletou ediční pauzu a také to, že poslední práce Jaroslava Seiferta vycházejí bez cenzurních zásahů jen v cizině a v samizdatových opisech.

Zamlčování a falšování se však zdaleka netýká jen neuralgických bodů zahraniční politiky či "kulturně-ideologické fronty". Se stejnou samozřejmostí je zakázáno zveřejňovat cokoli např. o závažnějších ekonomických či ekologických problémech, namísto toho jsou systematicky publikovány optimistické smyšlenky - a to i v případech, kdy nedostatek informací respektive nepravdivé informace mohou znamenat přímou hrozbu pro chod hospodářství nebo zdraví obyvatelstva. Fakticky neexistuje oblast, která by nebyla takto postižena. Sotva před měsícem došlo k požáru sociálního ústavu, při kterém uhořelo 26 chovanců. Sdělovací prostředky zveřejnily zprávu o této otřesné události a týdením zpožděním, na neúspěšném místě a zamlčely, že oběti byly děti - psaly výhradně o "tělesně postižených osobách". K jakýmkoli závažnějším tragédiím se tisk zásadně nevrací a výsledky šetření zůstávají utajeny, protože by mohly ve veřejnosti vyvolat nežádoucí otázky.

Podobných dezinformací a neseriózností čs. sdělovacích prostředků lze uvádět bezpočet a všechny mají společnou příčinu: monopolní právo mocenského aparátu na rozhodování o informacích všeho druhu. Na jeho libovůli jsou závislí jak řadoví novináři, tak šéfredaktoři a cenzori. Funkcionáři stranického aparátu diktují co se smí uveřejnit k té či oné politické nebo ekonomické události, a zejména pak cenzurním způsobem vymezují, o čem se psát nesmí, co se musí zmlčet a jak je třeba skutečnost upravit, aby byla totožná s aktuální politickou linií mocenských orgánů.

Po celou dobu tzv. socialistické výstavby se sdělovací prostředky na příkaz shora zbavovaly novinářů, kteří nesouhlasili s politickou vládnoucí skupinou, kteří se odvážili kritizovat její omyly a chyby nebo kteří se prostě jen při své práci víc radili s vlastní hlavou a svědomím, než s dohlížitelstvími orgány. Politické čistky začaly bezprostředně po únoru 1948, kdy byla valná část novinářů donucena opustit redakce a už se nikdy nesměli ke své profesi vrátit. Někteří byli uvězněni nebo i popraveni /Záviš Kalanďra/, mnozí další raději volili odchod z vlasti.

I v dalších letech byl ve sdělovacích prostředcích udržován a záměrně pěstován existenční strach, odvážným horzile propuštění nebo i vězení. Další masové čistky přišly po úhnu 1969, kdy nové vedení KSČ v průběhu necelého roku vyhodilo z redakcí několik tisíc novinářů. Současně byly zakázány nejpopulárnější noviny a časopisy, jako Listy, Reportér, Politika, Zítřek, Student, Dějiny a současnost, Filmové a televizní noviny, Plamen, Host do domu atd. atd. Mnozí vyhození novináři byli vyslýcháni a zastrášováni Státní bezpečností. Zejména ti, kteří se aktivně účastní občanské iniciativy Charta 77, jsou pod stálým dohledem StB a někteří z nich byli pro své přesvědčení odsouzeni a žalářováni.

Mocenské orgány se snaží chránit svůj informační monopol i trestním zákonem, který šíření objektivních informací trestá jako pobuřování, poškozování zájmů republiky v cizině, poškozování spřáteleného státu apod. Státní bezpečnost např. běžně označuje rukopisné šíření necenzurovaných textů /a to i zcela nepolitického obsahu/ za trestný čin podvracení republiky a soudy za ně odsuzují k vysokým trestům.

Pokud jde o přístup k zahraničnímu tisku, čs. vláda rovněž neplní závazek, přijatý v Helsinkách a podrobně rozvedený v Madridu: "Účastnické státy budou podporovat sveobodnější a širší rozšiřování periodického a neperiodického tisku, který je dovážen z jiných účastnických států, jakož i zvýšení počtu míst, v nichž tyto publikace budou vloženy i volnému prodeji. Tyto publikace budou rovněž přístupny v čítárnách, velkých veřejných knihovnách a podobných institucích". Bez omezení jej může číst jen nevelká skupina přísně prověřených funkcionářů a prominentních novinářů. Zahraniční tisk je v úřadech i redakcích považován za tajný materiál a jeho zabezpečení před "nepovolanými" je přísně kontrolováno. Do stejné kategorie patří i tzv. monitor, zvláštní zpravodajství ČTK, určené pro vnitřní potřeby stranického aparátu, vládních úřadů a pro výše postavené redaktory. Je to obsáhlý přehled zpráv, statí a komentářů zahr. tisku, prostě mnohostranných a seriózních informací. Tomuto vybranému okruhu slouží zahraniční tisk i monitor především k účelům antipropagandy a dezinformace, bez přímého pokynu mocenských orgánů je vyloučeno cokoli z něj přetisknout nebo obšírněji citovat.

Československý občan si nemůže volně předplatit západní tisk. Před rokem byla sice vydána směrnice, že je možné si jej objednat v PNS s podmínkou, že předplatné plus přírážka budou složeny v devizách, zdá se však, že tato směrnice byla čistě kosmetickou úpravou v důsledku kritiky ČSSR na madridské konferenci KBSE: ačkoli např. výslovně jmenovala i některé exilové časopisy, byly všechny pokusy o jejich objednávku předem odmítnuty s odůvodněním, že o existenci takových titulů není nic známo nebo že bohužel právě zanikly. Nadále tedy platí dosavadní praxe, podle níž si nepatrná menšina čs. občanů, kteří mají bohatší příbuzné v zahraničí nebo umějí disponovat devizovými konty, může ze Západu objednat nevelký okruh vysloveně nepolitických magazínů /např. o módě, ne však již o kultuře/ či vědeckých a odborných časopisů /ne však již z oblasti politických a společenských věd/. Ani přijetím objednávky a zaplacením vysokých poplatků však trampoty čtenáře nekončí: veškeré tiskoviny jsou při poštovní přepravě podrobovány cenzuře a při sebemenší pochybnosti bez náhrady zabavovány s odůvodněním, že jsou zakázány a státu nebezpečné /dokonce i zdánlivě tak nepodezřelé časopisy, jako Scientific American či National Geographic, v některých obdobích častěji nedocházejí než docházejí/. Cenzura zahraničního tisku jde tak daleko, že jsou v PNS zabavovány i výtisky novin ze socialistických států /včetně SSSR/, pokud náhodou obsahují takové informace, které jsou v čs. tisku na seznamu nevhodných nebo zakázaných. Je také všeobecně známo, že vracejícím se čs. turistům a zahraničním návštěvníkům jsou na hranicích zabavovány západoevropské a americké noviny a časopisy.

Stejně úřady postupují proti většině ze Západu dovážené či zasílané literatury. Zvláště náboženská literatura /včetně biblí, liturgických knih i svatých obrázků/ a jakékoli exilové publikace patří k zakázaným artiklům: ve výročních zprávách o úspěších celních orgánů figurují vždy hned vedle množství zabavených drog. Televize již několikrát publikovala sugestivní záběry, jak je "nevhodná literatura" rozemílána ve stoupě - je to účinné zvláště v souvislosti s uvězněním těch, u nichž byla nalezena.

Pokud se náš občan chce seznámit s tiskem a literaturou západních států přímo na jejich zastupitelských úřadech či informačních střediscích, musí počítat s tím, že bude snímán skrytými kamerami, zanesen do záznamů bezpečnostních orgánů a dříve či později vystaven jejich nátlaku.

Rada osob byla v Československu trestně stíhána a odsouzena za šíření zpráv zahraničních rozhlasových či televizních stanic nebo za umožnění jejich poslechu /komentář k trestnímu zákonu výslovně uvádí, že "umožnění poslechu nepřítelské relace cizí rozhlasové stanice" nejméně dvěma

osobám" je trestným činem pobuřování, za který může být pachatel uvězněn až na tři roky/. V rozporu s "mezinárodním telekomunikačním řádem Československa ve velkém rozsahu ruší zahraniční vysílání. Provoz těchto rušiček je navíc velmi nákladný a energeticky náročný. Přesto počet poslu-chačů zahraničních stanic nematále roste. Nejposlouchanější jsou česká a slovenská vysílání Hlasu Ameriky, BBC, Svobodné Evropy, DLF aj. V bez-sáhlych oblastech republiky je navíc možno sledovat pořady západoněmec-kých a rakouských televizních stanic. Nezávisle na úrovni a míře tenden-čního zaměření tkví význam těchto vysílání jednak v tom, že zaplňují informační vakuum vytvářené čs. sdělovacími prostředky, jednak v tom, že posluchač či divák může konfrontovat rozdílná stanoviska a vytvářet si tak svůj vlastní názor na danou problematiku. To druhé je zvláště důle-žitá, neboť čs. sdělovací prostředky jsou sice podle mocenských pokynů ochotny převrátit svá postoje doslova ze dne na den /viz např. stanovis-ko k rozmístování raket středního doletu, nebo ze starších, hodnocení Pol Potovy vlády v "ambodži/, zato však dodržují zásadu naprosté jedno-ty: polemika, byť o tématu sebeobsáhlejším, je prakticky vyloučena.

Stejně nezastupitelnou roli mají české a slovenské časopisy a knihy, vydávané v zahraničí. Tyto tiskoviny mají nedostatečné náklady, do Československa se dostávají s obtížemi a i pak jsou často zabavovány, jsou však důležitým zdrojem necenzurovaných informací a v jistém smyslu i zá-rukou kulturní kontinuity a oporou občanského sebevědomí. Každý takový materiál koluje mezi desítkami čtenářů, i když všichni musí počítat s nebezpečím, že jeho čtení a rozšiřování bude považováno za trestný čin.

Ještě několik slov o odpovědnosti resp. spoluodpovědnosti novinářů za tento kritický stav v čs. sdělovacích prostředcích. Na jaře 1969, kdy byla zahájena největší čistka, byli do jednotlivých fází vyslání pro- věšení pracovníci stranického aparátu, namnoze spolupracovníci StB. Vět- šina zastává do dnes vedoucí funkce v tisku, rozhlasu a televizi a odpo- vídají především za kádrové obsazení redakcí. Při prověrkách v r. 1969 byla vyhlášena zásada, že novinářům může zůstat jen ten, kdo se naprosto a bez výhrad ztotožnil se zásahem voják pěti států v srpnu 1968 a kdo odsoudil demokratizační předchozí vývoj. Všichni nově přijímaní novináři samozřejmě prošli sítím tvrdých kádrových prověrek.

Nikomá z dnešních čs. novinářů nejsou skutečnosti uvedené v tomto do- kumentu neznámé. Šéfredaktoři předávají svým redakcím důvěrné informace, zasílané od představitelů aparátu KSČ, o politické a ekonomické situaci doma i ve světě, samozřejmě včetně instrukcí, co z toho se nesmí uveřej- nit a naopak, jak některé skutečnosti je nutno vykládat naprosto jinak. Ve všech redakcích se tedy více méně otevřeně projednávají kampaně dezinfo- rmací. Vzepřít se, odmítnout podíl na této hře ovšem znamená trvalou ztrátu možnosti vykonávat novinářské povolání. Bylo by nesprávné stavět se do pozice povýšených soudců a chtít redukovat problém odpovědnosti novinářů na konflikt mezi profesionální etikou a obavami ze ztráty exis- tenčního zajištění. Existuje zajisté mnoho novinářů, kteří mají rádi své povolání a jsou přesvědčeni, že se jim výběrem třeba jen zdánlivě okra- jových témat, opatrným přimícháním pravdy do lží, či jinak, podaří okla- mat pozornost moci a přece jen poněkud informovat veřejnost.

Tento realistický vyhlížejší postoj má však jedno úskalí. Bývaly a do- by, kdy méně vzdělaná lidé měli sklon věřit tištěnému slovu již jen proto, že zde stálo "černé na bílém". Dnes čs. občan přistupuje k našim sdělovacím prostředkům s přesvědčením, že lžou vždy a všude a každé je- jich sdělení se snaží přeměnit v pravý opak /samozřejmě to stejně nevy- lučuje ~~stojannou~~ úspěšnou indoktrinací; ostatně dezinformační centrum se v tichosti naučilo počítat s touto mentalitou obyvatelstva a úspěšně ji využívat/. Dokud nebude tato atmosféra radikálně změněna, dokud nebudou obnoveny základní podmínky pro důvěru mezi veřejností a sdělovacími pro- středky, hrozí vážné nebezpečí, že i ta nejpoctivější a profesionálně nejhodnotnější novinářská práce bude fakticky jen zvyšovat přesvědčivost lží a dodávat jim lesku. Jedním z minimálních požadavků na odpovědnost novináře /ať již byl vyhnán k lopašů či ať se s pozitivními úmysly snaží setrvat v redakci/ by proto měl být stálý zřetel k dosažení tohoto cíle, tj. zásadní nápravy obecných věcí.

Charta 77 znovu připomíná jednu ze základních myšlenek Závěrečného

aktu helsinské konference:

"Zúčastněné státy stanoví si za cíl usnadňovat volnější a větší rozšiřování informací všeho druhu, podporovat spolupráci v oblasti informací a výměny informací s druhými zeměmi".

Tímto dokumentem chceme upozornit odpovědné orgány, že zatím neučinily nic pro realizaci této zásady.

1. prosince 1984

dr. Václav Benda
mluvčí Charty 77

Jiří Ruml
mluvčí Charty 77

Jana Sternová
mluvčí Charty 77

x x x

Dokument Charty 77 č. 21/84

Federální shromáždění ČSSR
Úřad pro věci církevní

Charta 77 již mnohokrát v různých souvislostech poukázala na nezákonné potlačování náboženských svobod a na pronásledování a diskriminaci věřících. Zvláště drastických forem nabylo a nabývá toto pronásledování vůči řeholníkům: pokládáme proto za naléhavé věnovat problematice řeholních společností bližší pozornost.

Okolo málokteré společenské skupiny či problému se podařilo vytvořit takové informační vakuum a současně takový nános předsudků a dezinformací, jako okolo řeholních společností. Je proto užitečné, ač nezvyklé, že se námi vyžádaný materiál zabývá historií, rozčleněním, kulturním a společenským významem řádů a že se i příslušnou právní problematiku snaží postihnout v širších vývojových souvislostech. Tento materiál je ovšem dílem skupiny věřících, sympatizujících s řeholními společnostmi: Zvláště ve své obecně-informativní části je nepochybně jejich jednostrannou apologetikou. Mnozí z nás hodnotí historický význam řádů zcela odlišně nebo alespoň mnohem kritičtěji. Mnohým z nás jsou cizí jak motivy, tak které vedly naše spoluobčany k přijetí řeholních slibů, tak způsob života, k němuž se těmto slibům zavázali.

V Chartě 77 nás však všechny spojilo přesvědčení, že svoboda je nedělitelná, že nelze mluvit k pošlapávání lidských a občanských práv kteréhákoli našeho spoluobčana. Je nepochybné a stále znovu dotvrzováno, že takové násilí se již po dvě generace děje mnohatisícové skupině čs. řeholníků a řeholnic. Nikoli zákonným opatřením, ale ozbrojenou operací byly v roce 1950 kláštery v Československu uzavřeny a řeholníci doslova odvláčeni do koncentračních klášterů - internačních táborů, kde byli za kruých a ponižujících podmínek nuceni strávit několik let /někteří byli propuštěni až v roce 1968, mnozí další byli nelidsky vyšetřováni, odsouzeni k vysokým trestům a převezeni do normálních věznic/. Ani po jejich propuštění z internace však nedošlo k nápravě nezákonností, pokusy z let 1968-69 byly předčasně zmařeny a v posledních letech se represe viditelně stupňují. Ačkoli podle platných čs. zákonů a vyhlášek /včetně těch nejnovějších/ jsou řeholní společnosti plně legální, úřady jim fakticky tuto legalitu trvale upírají. Samozřejmě jsou tím porušována i ustanovení Ústavy ČSSR a zvláště přijatých mezinárodních paktů, zaručujících svobodu náboženského života a sružování se k tomuto životu. Ale nejen to: příslušnost k řeholní společnosti s sebou automaticky přináší i ztrátu těch základních práv, která jsou pro ostatní občany docela samozřejmá, a současně trvalou hrozbu trestního postihu - rozsáhlé policejní i justiční represe z posledních let měly demonstrovat, že tato hrozba není nikterak planá. Politickým záměrem, otevřeně a oficiálně proklamovaným ve stanoviscích Úřadu pro věci církevní, v rozsudcích soudů i v tisku, zůstává násilná likvidace řeholních společností v naší zemi.

Naléhavě proto žádáme příslušné čs. instituce, aby neprodlemě podnikly rozhodné kroky, které by řeholníkům a řeholnicím navrátily jejich základní občanská práva a každému čs. občanovi jeho nezadatelné právo roz-

hodnout se pro řeholní život. Je to o to snazší, že takové rozhodnutí nevyžaduje sebelepší změnu žádného z čs. zákonů, nýbrž jen jejich důsledné uplatnění a dodržování.

Dovídáme se, že řádová sestra Tereza z Kalkaty, laubeátka Nobelovy ceny míru, požádala během své nedávné návštěvy ČSSR, při které byla nadšeně vítána mnohatisícovými davy věřících, příslušné státní a církevní úřady o povolení zřídit zde pobočný klášter svého řádu. V sousední NDR bylo její obdobné žádosti rychle vyhověno. Domníváme se, že kladný postoj našich úřadů v této věci, provázený zastavením všech policejních a justičních represí, by mohl být vhodným a oboustranně přijatelným prvním krokem k obnově normálních, tj. lidsky spravedlivých poměrů.

12. prosince 1984

dr. Václav Benda
mluvčí Charty 77

Jiří Ruml
mluvčí Charty 77

Jana Sternová
mluvčí Charty 77

x x x

K s i t u a c i ř e h o l í v Č e s k o s l o v e n s k u

Zvláštním kouzlem působí v každé krajině místa, kde jsou anebo byly kláštery. Přetrvává v nich humanistické poselství celých generací lidí, inspirovaných vírou v Boha, kteří se zřekli osobních nároků, aby se mohli plně věnovat modlitbě a službě druhým lidem. Katolická církev jim poskytla institucionální rámec ve formě řeholí. Muži a ženy, kteří se v dospělosti svobodně rozhodli pro vstup do řehole, složili slib chudoby, čistoty a poslušnosti, obyčejně na celý život. Od té chvíle se vzdávali veškerého osobního majetku ve prospěch řehole, zřekli se založení vlastní rodiny a uznávali dalekosáhlou autoritu řeholních a církevních představených. ~~Takového~~ Takového tohoto rozhodnutí, ostatně ověřeného zkouškou delšího přípravného období, noviciátu, byli schopni převážně jen zralí a hotoví lidé. Řehole, se svým specifickým zaměřením, umožňovaly takovým lidem co nejlépe využít svých schopností a životní energie ve službě bližním. Společenské zakotvení většiny řeholí bylo umocňováno existencí tzv. třetích řádů a různých dalších přechodných forem, jejichž příslušníci se podíleli na plnění řeholního poslání, přitom se však nezříkali svého světského života a povinností svého stavu. Tak řehole vytvářely trvalé kulturní hodnoty a zanechávaly stopu v krajině i v lidech, mezi kterými působily.

Historické pozadí

Působení řeholí v dějinách našich národů začalo prakticky souběžně se vstupem křesťanství na tuto půdu. Nejstarší západní misie byly se vši pravděpodobností řeholního původu. Také sv. Metoděj se na svou ~~na~~ velkomoravskou misi připravoval v klášteře na Olympu v Řecku a jeho bratr Konstantin vstoupil r. 868 do kláštera v Římě, kde přijal řeholní jméno Cyril a kde také zemřel.

Kláštery byly prvními školami, nemocnicemi a sociálními ústavami na našem území, stejně jako důležitým civilizačním faktorem v doposud ~~na~~ neosídlených oblastech a průkopníkem nových metod hospodaření i techniky.

O vzdělanost v raném středověku se zasloužila zvláště řehole benediktínů. Mimo jiné se v jejich klášteříchepisování uchovaly četné poklady antické kultury. Nejznámějšími benediktínskými kláštery v Čechách byly svatý Jiří /ženský/ Břevnov, Broumov, Rajhrad, Sázava a klášter ~~na~~ Na Slovanech, na Slovensku Zobor v Nitře, Hronský Svätý Beňadik a Skalica.

Velké knihovny budoval řád premonstrátů, založený r. 1120 svatým Norbertem z Xanten. Jeho tělo odpočívá v Praze na Strahově, v sousedství kdysi největší knihovny v Čechách - po staletí patřila tomuto řádu, dnes tvoří základ Památníku národního písemnictví.

Řád cisterciáků podporoval rozvoj zemědělství a řemesel a v celoevropském měřítku zprostředkoval rychlé zavádění nových metod a technik. K nejznámějším klášterům patřil Velehrad na Moravě a Spišský Štiavnik na Slovensku. Na Slovensku cisterciácké kláštery po staletí zároveň prováděly ověřování právních listin a proto jsou jejich archívy pokladnicemi historických pramenů.

Léčením nemocných se na Slovensku věnoval řád antonitů. V Bratislavě založili už v r. 1096 nemocnici, nejstarší ve střední Evropě. V Čechách začal plnit podobné poslání řád domáviho původu: Křížovníků s červenou hvězdou. Později prosluli zejména Milosrdní bratři, kteří měli nemocnice v Praze a v jiných městech.

Zvláštní význam měly žebravé řády dominikánů a františkánů. Dominikáni pěstovali vědy a řeholnictví, vyučovali na školách, přednášeli dokonce i na Karlově univerzitě. Františkáni se věnovali zvláště misijní a sociální práci mezi lidem. Svou dobou proslul jejich klášter s nemocnicí, založený blahoslavenou Anežkou v Praze.

Velmi přísná a čistě kontemplativní řehole kartuziánů odváděla poukazováním na vysoké duchovní hodnoty okolní obyvatelstvo od hmotarství. V Čechách měli kartuziáni kláštery v Praze a ve Valdicích, na Slovensku to byl např. Červený Kláštor.

Rozvoj moderního školství a vědy si není možno představit bez působení jezuitů. Už v XVI. a XVII. století zakládali gymnázia, na svou dobu vynikající úrovně. V Čechách a na Moravě vyučovali na dvaceti školách a na univerzitách v Praze /Klementinum/ a v Olomouci, na Slovensku na jedenácti místech a na univerzitách v Trnavě a v Košicích.

Vyučování se věnoval také řád piaristů, Školští bratři pečovali hlavně o školství nižších stupňů. Značného rozšíření dosáhla kongregace redemptoristů, kteří byli oblíbeni jako lidoví misionáři. O výchovu mládeže v průmyslových centrech se staral řád salesiánů, který mimo jiné vychovával i několik generací vynikajících sportovců.

V minulém století vznikla kongregace verbistů, kteří odcházeli jako misionáři do zemí, nazývaných dnes třetím světem, a vytvářeli tak náboženský a kulturní most mezi národy.

Ženské řehole, tradičně mnohem početnější než mužské /byly to povětšinou II. řády hlavních řeholí, o některých jejich kláštorech jsme se již zmínováli/, působily zejména ve zdravotnictví a ve školství. Řádové sestry tvořily převážnou část zdravotnického personálu, vykonávaly i ty nejtěžší a nejnepříjemnější práce. Tím, že se zřekly rodinného života, mohly se plně oddat službě nemocným, výchově mládeže i dalším posláním. Jejich působení se vyznačovalo tichou, drobnou, nenápadnou vytrvalostí. Samy zůstaly anonymní, jejich celkové dílo však vytváří monument.

Za staletí řehole dokonaly splynuly se společenským organismem našich národů. Těšily se důvěře, uctě a oblibě nejširších lidových vrstev, ze kterých ostatně pocházela valná většina jejich členů. Dodnes se nepodařilo nalézt uspokojivou náhradu ani za řadu čistě světských funkcí, které řehole ve společnosti plnily.

Likvidace

Na tomto historickém pozadí vstoupily u nás řehole do období po únoru 1948, kdy komunistická strana absolutně ovládla stát a začala přebudovávat celou společnost.

Odhládneme-li od ateismu v komunistické ideologii, řehole ve svých komunitách v praxi uskutečňovaly hlavní ideje, hlášané komunisty: materiální rovnost a práci ve prospěch společnosti. Přesto začala komunistická strana hned po uchopení moci připravovat jejich likvidaci, protože představovaly ostrovy svobody v novém zřízení. Řehoňníci se nedali získat ideologicky, jejich osobní nároky byly tak nízké, že je nebylo možné zlikvidovat ekonomicky a jejich spojení s lidem tak pevné, že je nedovolovalo izokovat společensky.

Údaje z konce čtyřicátých let mírně kolísají, zpravidla se však uvádí, že v té době působilo na našem území 61 řeholí /25 mužských, 36 ženských/, klášterů bylo 393 /148 mužských, 245 ženských/, řeholníků celkem 15 200 /3 000 mužů, 12 200 žen/.

Řehole naháněly režimu strach. Přitom mu nezbývalo nic jiného, než zlikvidovat je násilně. V březnu až dubnu 1950 bylo deset vedoucích představitelů mužských řeholí odsouzeno v politickém monstrprocesu za "špionáž ve prospěch Vatikánu" k dlouholetým trestům vězení. Vzápětí, v noci z 13. na 14. dubna 1950 a v další etapě o dva týdny později

obklíčily jednotky Lidových milicí a SNB mužské kláštery v celé republice. Řeholníci si směli vzít s sebou jen nejn nutnější osobní věci, a ještě v noci byli odvezeni do několika internačních táborů. Největší tábory byly zřízeny v klášterních budovách v Želiví, Broumově s v Podolinci. Mladší řeholníci byli zařazeni do trestních vojenských útvarů s prodlouženou dobou služby.

O likvidaci klášterů rozhodlo výhradně vedení KSČ; vláda, tím méně pak zákonodárné orgány, se touto otázkou nezabývala ani formálně. Jelikož usnesení stranických orgánů nemají charakter právní normy, byla likvidace klášterů čistě politickým aktem bez jakéhokoliv právního podkladu.

Internační tábory nebyly zařazeny do soustavy věznic a neztahovaly se na ně předpisy, upravující - ať již jakkoli - výkon trestu. Postavení internovaných řeholníků bylo proto úplně bezprávné. Nesměli opustit tábor, denní režim byl přísně reglementovaný, bez jakékoliv samosprávy. Při nedostatečné stravě museli řeholníci manuálně pracovat 8 - 10 hodin denně. Za práci nedostávali žádnou mzdu, nebyli dokonce ani nemocensky pojištěni. Za disciplinární, často vykonstruované přestupky jednotlivců používala správa táborů kolektivních trestů. Internace v táborech nebyla časově omezena, řeholníkům byla předkládána jako doživotní, a pro některé z nich opravdu skončila až bezmála po dvou desetiletích. Tábory střežily ozbrojené oddíly nejprve Lidových milicí, později SNB. Životní podmínky řeholníků v internaci byly často horší než trestanců ve věznicích a politickému vedení nebylo proti mysli, jestliže se jejich vlivem urychlí úmrtnost řeholníků. Toto všechno jsou charakteristické znaky otroctví v jeho nejdrastičtější formě a současně trestného činu genocidia podle definice VS OSN z 11.12.1946, resp. podle ustanovení § 259 odst. 1, písm. a/ platného československého trestního zákona.

Je třeba uvést, že ve věznicích strážních oddílech se našli jednotlivci, kteří v rámci svých možností buď sami řeholníkům tajně pomáhali, nebo aspoň zavírali oči nad drobnou pomocí okolního obyvatelstva.

Ženské kláštery byly podobným způsobem zlikvidovány v červnu až v srpnu 1950. Důsledky byly tím bolestnější, že tisíce řádových sester byly naráz vytrženy z práce ve školství a ve zdravotnictví a že za ně dlouho nebylo možno získat alespoň částečně rovnocennou náhradu. Řeholnice z celé republiky /včetně Slovenska/ byly převezeny do menších internačních táborů v Čechách a na Moravě. Pracovaly v okolních továrnách a na státních statcích.

V plném rozsahu trvala internace řeholí do roku 1955. V druhé polovině padesátých let byly internační tábory postupně rušeny. Ti řeholníci, kteří nebyli mezitím odsouzeni ve vykonstruovaných procesech a přemístěni do normálních věznic, byli postupně propuštěni do civilního života, i nadále však zůstávali pod policejním dohledem. Řeholnice byly umísťovány do charitních domů, rozsetých po celé republice. Směly v nich vést řeholní způsob života, byly však pod dozorem státních správců a musely vykonávat nařizenou práci.

Dobu věznění a internace řeholníků je možno odhadnout na základě údaje z roku 1968. Tehdy podalo 8 264 řeholníků a řeholnic ministerstvu kultury žádost o obnovení klášterů, v níž signatáři uvádějí, že úhrnem strávili ve vězení a internaci 42 763 let.

Po propuštění

V první polovině šedesátých let, po postupném návratu z internačních táborů se řeholníci vžívali do poměrů, které se v republice zatím vyvíjely. Byla to doba, kdy vedení strany a státu prohlásilo Československo za socialistický stát.

Řeholníci zjišťovali, že i za změněných poměrů trvá jejich povolání pro řeholní život. Našlo se jen velmi málo těch, kteří se rozhodli řeholí opustit. Zjišťovali, že trvá i společenská potřeba jejich působení - proklamované vědecké uspořádání společnosti neodstranilo nemocné, opuštěné a chudé, kteří potřebovali jejich pomoc, tím spíše pak ve spo-

lečnosti nebylo těch, kdo se na ně obraceli se svými duchovními potřebami. A zjišťovali, že i mezi mládeží je mnoho zájemců o řeholní život.

Bylo však nezbytné se v jistém smyslu přeorientovat, téměř všechny odvěké komponenty řeholního života bylo možno nadále uskutečňovat v pozměněných formách. Tradiční spoluzití početných řeholních komunit v kláštorech nebylo možné. Řeholníci se museli na čas vzdát hromadného života, také řeholnice se jedině tímto způsobem mohly vyhnout dozoru státního správce a dalším administrativním omezením v charitních domech. Žili tedy jako soukromníci, pevně si však uchovávali příslušnost ke své komunitě a způsobem svého života vzbuzovali v okolí nejprve pozornost, později sympatie a nakonec často i touhu po následování.

Tiché práci řeholí dodal dramatičtější doimenze rok 1968. Představení jednotlivých řeholí vytvořili Sekretariát řeholních společností a začali vyjednávat s ministerstvem kultury o odstranění protiprávních opatření, omezujících normální život řeholí. Sekretariát se vyhýbal rekriminacím, jeho požadavky směřovaly výlučně k obnovení podmínek pro legální existenci a působení řeholí. I řešení majetkových otázek nechával věšomě stranou. Ministerstvo pod novým vedením se kladně stavělo k žádostem řeholníků, podporovaných tiskem a veřejným míněním. Do srpna 1968, respektive do dubna 1969 však zásadní změny neprovedlo a poté se všechno vrátilo do starých kolejí. Odpovědní pracovníci, kteří dosud jednali s řeholními představenými a slibovali jim brzkou nápravu, buď sami ztratili svá postavení, nebo se naráz stali arogantními a nakonec prohlásili Sekretariát řeholních společností za ilegální.

Přesto však rok 1968 znamenal pro řeholníky povzbuzení; zintenzivnily se jejich vzájemné kontakty, mnozí navštívili svá ústředí v Římě a někteří řeholní kněží se mohli vrátit do legální pastorace.

V následujícím tzv. normalizačním období řehole opět prokázaly svou odolnost: liknavý postup Řádu při obnově jejich statutu je dokonce užetřil prvního náporu normalizace a usnadnil jim navázat na tradici tiché práce ze šedesátých let. Takový způsob řeholního života vyžaduje ovšem větší samostatnost a plnější duchovní život, větší věrnost řeholnímu povolání a hlubší pochopení jeho podstaty. Mnohé záleží na mladých lidech, nezatížených hrůzami padesátých let a přinášejících nové nadšení.

A větším či menším administrativním zákřškům proti řeholím dochází po roce 1969 prakticky nepřetržitě, úřadům se však brzy přestaly jevit šesti účinné pro zamezení rozvoje a působení řeholí. Přicházejí proto opět na řadu čistě represivní orgány a různé odstupňované metody zastržování: návštěvy v bytech, otevřené sledování, výslechy, domovní prohlídky, procesy a věznění pro údajné maření dozoru nad církvemi. Na počátku osmdesátých let tyto akce dvakrát nabyly masové podoby. Poprvé v roce 1981, kdy je trestního stíhání proti dominikánskému knězi užito jako záminky k drastickým razím ve dvou charitních domech /jeden z nich obývalo devadesát sester-důchodkyn, jejichž průměrný věk byl sedmdesát let/. Při nich bylo mimo jiné zabaveno velké množství zcela legálně pořízené náboženské literatury. Zatím největším pokusem o rozbití řehole byl celostátní zásah proti františkánům v březnu 1983: desítky osob byly obviněny a vzaty do vazby, stovky byly vyslýchány. Pevný postoj řeholníků a rozhořčení, které tato akce vyvolala v naší i mezinárodní veřejnosti, nakonec přiměly represivní orgány ke změně taktiky: všichni obvinění byli bez soudu propuštěni nebo odsouzeni k toliko podmíněným trestům. Moc se však svých záměrů nevzdala, jak ukazuje případ sedmi františkánů z Liberce, proti nimž bylo stejné obvinění vzneseno v listopadu 1984 /tři z nich byli vzati do vazby/.

Nezákonnost

Je třeba konstatovat, že státní orgány při minulých ani současných perzekucích proti řeholím nikdy neuváděly specifický právní podklad pro různé zásahy a omezení a také se podobný podklad vlastně nikdy nepokusily vytvořit. Spoléhaly na výlučnost svého politického postavení a s řeholníky ani s nikým jiným se nepouštěly do právnických polemik. V některých případech se objevil odkaz na § 14 zákona č. 218/1949 Sb.,

o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem a vyvozovalo se z něho zrušení řeholí. Citované ustanovení uvádí, že se zrušují dosavadní předpisy, upravující právní postavení církví a náboženských společností. Vlastní ustanovení o náboženských společnostech - pod nimi se rozumějí i řehole - zákon neobsahuje. Samotné zrušení do-
zavadních, tedy všech předpisů o právním postavení řeholí, však ještě neznamená bezprávnost jejich existence a už vůbec ne zrušení řeholí.

Na právní postavení řeholí se vztahuje obecná zásada, že dovoleno je vše, co není zakázáno. Na obranu řeholí lze však užít i pozitivních právních ustanovení. Ústava zabezpečuje všem, tedy i řeholníkům, rovnost před zákonem, právo na vzdělání, svobodu shromažďovací, nedotknutelnost osoby a obydlí, svobodu vyznání, právo na osobní vlastnictví. Konkrétní ochranu poskytuje řeholníkům ezinárodní pakt o občanských a politických právech /vyhláška č-120/1976 Sb./, především v čl.18 - svoboda smýšlení, svědomí a náboženství a svoboda projevovat své náboženství nebo víru společně s jinými. Zrušení předcházejících předpisů, upravujících právní postavení řeholí, nemá žádný vliv na platnost citovaných pozitivních předpisů.

Chybí systematický přehled předcházejících předpisů, zabývajících se řeholami. Řehole byly natolik integrované do organismu obou našich národů, jejich působení tak přirozené, že ani ze strany státu ani ze strany řeholí nebyla pocítována potřeba podrobně právně upravit jejich existenci. Kláštery, řeholní ustavy apod. v minulosti právně vznikaly vydáním zakládací listiny králem nebo nižším nositelem státní moci. Jejich poměry upravovalo za Rakouska nařízení ministerstva kultu z 13.6.1858, které však jen přebíralo starší normy z doby Konkordátu /1855/ o způsobu zakládání nových řeholních společností, legalizaci již existujících klášterů a o majetkových dispozicích řeholí. Další zákon č.50/1874 Říšského zákoníku o vnějších poměrech katolické církve má jen odkazující ustanovení o řeholích - jejich poměry měla upravit zvláštní zákonná úprava, ke které však za trvání Rakouska-Uherska již nedošlo.

V meziválečné ČSR se problematiky řeholí jen okrajově dotýkala dohoda mezi vládou ČSR a Vatikánem Modus vivendi /1928/, která požadovala, aby hranice řeholních provincií byly upraveny shodně se státními hranicemi, dále kongruový zákon, který ukládal řeholním kněžím v pastorační závazek předkládat výkaz o příjmech jako podmínku pro příznání kongruového příplatku, a konečně poplatkový ekvivalent, který stanovil způsob zpoplatnění majetku řeholních společností.

To jsou předcházející předpisy, které zrušil § 14 zák.č.218/1949 Sb., pokud v době jeho vydání ještě ~~platily~~ vůbec platily. Jejich ustanovení byla v nocích společenských a hospodářských poměrech stejně obsolentní, proto jejich zrušení vlastně ani nemohlo ovlivnit právní postavení řeholí.

Po vydání zákona č.218/1949 Sb. nevyšel žádný další předpis, který by blíže upravoval poměry řeholí. V samotném zákoně č.218/1949 Sb. a v jeho prováděcích vyhláškách, vydávaných až do současnosti, jsou řehole zmínovány jen okrajově. Z těchto zmínek je zřejmé, že ani sám stát je nepokládá za právně zrušené. Naproti tomu však nepovoluje mužským řeholím žádnou činnost ani veřejnou existenci, ženským pak toliko v naprosto omezené míře. Tento postoj k řeholím se stát ani nepokouší právně zdůvodnit, byť jakkoli deformovaně. Politické vedení otevřeně přiznává, že mužské řehole jako instituci pokládá za mocensky zlikvidované rokem 1950 a řeholníky jako jednotlivce chce pokládat za zlikvidované nejpozději tehdy, až zemřou poslední z těch, kdo do řehole vstoupili před dubnem 1950. Ženské řehole pokládá za dožívající v tom smyslu, že jim dovoluje vést kolektivní řeholní život v charitních domech, v menších skupinkách případně i na jiných místech, ale znemožňuje jim přijímat nový dorost a počítá s jejich definitivní likvidací cestou vymírání. Oficiálně proklamovaná formulace této politiky zní následovně: "Celkově je proto možno konstatovat, že dosažený stupeň vývoje naší socialistické společnosti nedává předpoklady pro další rozvíjení řeholního života, který je vlastně otázkou postupného dožití dosavadní řeholní generace, protože ani mládež o tento způsob života už dnes nemá

zájem" /Nová mysl, č.1/1972, s.120/. Řehole jsou společenskou skupinou, které komunistická strana upírá právo na existenci výlučně s odvoláním se na politické, mocenské poměry. Tato politika je v rozporu dokonce i s tím, jak tuto otázku řeší ostatní socialistické státy včetně SSSR, kde všude řehole legálně existují a vyvíjejí činnost, byť v různě omezené míře.

Samozřejmě, politická argumentace tohoto druhu je absolutně nevývratná jen potud, pokud jí přeje celková politická situace. V roce 1968 jí na čas přestala přát. Sekretariát řeholních společností se tehdy obrátil na Generální prokuraturu ČSR s dotazem ve věci legality řeholí. Generální prokuratura odpověděla Sekretariátu dopisem z 29.11.1968, č.j.III/2 Čd 2060/68-14, v němž v souladu se skutečností sdělila: "Řády a kongregace, které existovaly před vydáním zákona 218/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, nebyly zrušeny tímto ani jiným zákonem, existují právně dále a není překážky, aby v mezích platného právního řádu řádový život obnovily anebo v něm pokračovaly".

Řeholníci se odvolávali na citované stanovisko Generální prokuratury při své snaze o obnovení legální činnosti řeholí i později, po nástupu normalizace. V nových poměrech však bylo třeba uvedené stanovisko odvolat, k čemuž se nakonec propůjčilo ministerstvo kultury ČSR. V oběžníku biskupům a kapitulním vikářům č.j.9 628/1971-III z r.1971 uvádí: "Generální prokuratura nepřísluší podávat závazný výklad platných právních předpisů, nýbrž dohlížet na jejich dodržování. Uvedený názor však byl vysloven mimo výkon všeobecného dozoru, takže podle právní praxe šlo jen o názor ryze konzultativní povahy, kterým nejsou vázány orgány a organizace, jimž byl adresován nebo jež se o něm dověděly, a tím spíše se jej nemohou účinně dovolávat ani občané nebo skupiny občanů".

Pro oběžník je charakteristické, že nepopírá věcnou správnost stanoviska Generální prokuratury z r.1968 - to by bylo dost těžko možné - ale popírá použitelnost stanoviska v praxi. Ani toto tvrzení oběžníku však neobstojí. Podle zákona o prokuratuře je tato povinna - mimo jiné - vykonávat dozor nad dodržováním zákonů. Je jasné, že aby mohla tento dozor vykonávat, musí si zákony napřed správně vyložit. Navíc stanovisko Generální prokuratury z roku 1968 bylo aktem všeobecného dozoru, protože bylo vydáno v souvislosti s podnětem Sekretariátu řeholních společností, zda a za jakých podmínek mohou řehole obnovit svou činnost. Prokuratura byla povinna zaujmout k podnětu stanovisko a oznámit je autorovi podnětu.

Bylo by zbytečné podrobněji rozvádět právní argumentaci, protože státní moc dala dostatečně zřetelně najevo, že otázku řeholí nepokládá za právní otázku.

Při zásadně negativním politickém stanovisku k existenci řeholí uskuo tečnují v této sféře faktické operativní řízení národní ministerstva kultury, a to prostřednictvím svých sekretariátů pro věci církevní a krajských a okresních církevních tajemníků při národních výborech, kteří ovšem administrativně nepodléhají ministerstvu kultury, nýbrž nadřízeným národním výborům, resp. ministerstvu vnitra. Značná část směrnic pro tyto tajemníky není proto publikována. Politické směrnice ostatně nemohou nahradit chybějící všeobecně závaznou právní upravu. Výsledkem je naprostá právní nejistota řeholnic, jejichž působení je fakticky trpěno, ne však zákonně vymezeno, a všeobecně značné rozdíly v místní praxi, souvisící s větší nebo menší horlivostí nižších funkcionářů.

Současnost

Oficiální teze o postoji státu k řeholím zní tak, že pokud jednotlivé osoby nadále v soukromí dobrovolně dodržují dříve přijaté církevní závazky, souvisící s příslušností k jednotlivým řádům a kongregacím, je to možno považovat za jejich soukromou záležitost a fakticky trpěný stav /viz citovaný článek v Nové myslí/.

Řeholníci nesmějí společně bydlet ani v soukromých domech či bytech, a to i když mají civilní zaměstnání, oblékají se do civilních šatů a i

když domky či byty jsou jejich vlastnictvím. Pokud tak přesto žijí, vystavují se nebezpečí, že se dříve nebo později nevyhnou policejnímu a administrativnímu šikanování, které často končí i trestním stíháním. Takto postupovaly úřady např. proti libereckým františkánům Bártovi a Trojanovi, kteří byli v roce 1982 za konání náboženských obřadů v soukromém domě a za údajné vyučování teologii odsouzeni pro trestný čin maření dozoru státu nad církvemi a náboženskými společnostmi/§178 trest.z./.

Řeholnice mohou v omezené míře vést společný řeholní život ve státem kontrolovaných charitních domech. Pokud se však pokusily žít ve větších nebo menších komunitách v rodinných domcích, které si některé z nich koupily, zdědily nebo rekonstruovaly, setkaly se s vážnými obtížemi, praxe je zde značně rozdílná a závislá na postoji místních funkcionářů. Na některých místech v republice se jim podařilo udržet se v těchto soukromých domcích, jinde zase národní výbory domky zabavily a řeholnice převezly do charitních domů /např. v r.1971 v Trnavě/. V těchto případech národní výbory prohlašovaly koupi za neplatnou, protože řeholnice prf i k ní potřebují státní souhlas, o který nepožádaly /jde o státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti, který se soukromým majetkoprávním aktem vůbec nespojuje/. Zároveň daly najevo, že takovýto souhlas by řeholnice stejně neobdržely.

Řeholnice, kterým se podařilo udržet se v rodinných domcích, se v nich nemohou zúčastnit bohoslužeb, ani kdyby si tam zřídily kapli, protože žádný kněz by nedostal státní souhlas ke konání bohoslužeb v takovémto objektu.

Řeholnice, které byly v padesátých letech vyvezeny ze Slovenska do Čech, se doposud nesmějí přestěhovat zpět na Slovensko. Mohly by se vrátit jen za podmínky, že by vystoupily z řehole. Jako řeholnice, v řeholním oděvu, by se totiž mohly ubytovat jen v některém charitním domě: k tomu potřebují souhlas církevního sekretariátu nebo tajemníka, který je jim zásadně a vytrvale odpírán. Některé případy jsou značně drastické, ani velice starým, či těžce nemocným řeholnicím nebylo dovoleno vrátit se před smrtí do země, kde se narodily a kde mají své blízké příbuzné.

Zdánlivým paradoxem politiky KSČ vůči řeholím je skutečnost, že problematika řeholí by v současnosti vlastně už neměla existovat. Vždyť podle původních představ a cílů této politiky by dnes v našem státě měla zbývat již jen hrstka izolovaných a rychle stárnoucích řeholníků a řeholnic. Tyto představy a cíle se nezměnily, problematika řeholí však zůstává a její naléhavost se naopak stále zvyšuje.

Řehole projevily obdivuhodnou schopnost odolávat snahám o jejich mocenskou likvidaci. V padesátých letech vydržely internaci, nucené práce a vůbec náhlé vytržení ze způsobu života, který se formoval po staletí. Po návratu z táborů, ale zvláště od konce šedesátých let se většina řeholí dokázala tvořivě přizpůsobit novým podmínkám své existence. Řeholníci se rozdělili do menších skupin, zapojili se do různých civilních zaměstnání, žijí v bytech či rodinných domcích jako jiní občané - a v těchto navenek nenápadných podmínkách pokračují v tradicích řeholního života. Toto přizpůsobení neznamená jen zachování a rozvíjení vlastní existence navzdory všemu pronásledování, ale také hledání nových forem řeholní spirituality i nových možností uplatnění a působení ve změnících se společenských podmínkách.

Není vinou řeholí, že nemohou působit veřejně, že stále represe připravují společnost o značnou část prospěchu, který by jí svobodné působení řeholí mohlo přinášet. Jejich trvalé pronásledování ze strany státu je nezákonné a navíc se ujazuje, že snad ještě více než řehole poškozuje celou společnost i sám stát. Existence a rozvoj řeholí jsou jasným důkazem neúspěchu tohoto pronásledování, marnosti snah řehole mocensky zlikvidovat. Podle jejich původního proto, že nad nimi drží ochrannou ruku Bůh, v sociologickém odůvodnění proto, že se neustále reprodukcí společenské podmínky jejich existence. Řehole budou trvat tak dlouho, dokud budou ve společnosti nemocní a slahí, děti a starci, dokud bude umění a věda a dokud bude třeba v samotě kontemplotvat základní lidské problémy. Do té doby - i kdyby se podařilo dosavadní formy násilné po-

tlačit si zničit - se vždy znovu budou objevovat jedinci, kteří dají přednost životu v prostotě a chudobě a budou vytvářet užší společenství bratří a sester, aby se mohli účinněji angažovat pro druhé.

Posledních 35 roků představuje heroické období v tisíciletých dějinných řádů na našem území. Toto období se uzavře teprve tehdy, až se znovu otevřou brány klášterů.

Říjen 1984 - Bratislava

x x x

Sdělení VONS č.406 /Zatčení katolíků v Liberci/

Dne 20.11.1984 byli v Liberci obviněni z trestného činu maření dozoru státu nas církevními a náboženskými společnostmi podle § 178 tr.z. a současně vzati do vazby pro údajné členství v řádu sv. Františka Jan Zář, nar.1954, Jan Burián, nar.1947 a Jitka Daňhelová, nar.1951. Z téhož trestného činu byli obviněni a jsou vyslýcháni na svobodě; MUDr.Ladislav Trojan, nar.1912, Antonín Dambrovski, nar.1955, Ctirad Hospíšil, nar.1958 a Alena Janošíková, nar.1945. Vyšetřování vedou mjr.Sýkora, por.Král a další vyšetřovatelé z KS SNB v Ústí nad Labem a z OS SNB v Liberci.

27.11.1984

Výbro na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

x x x

Sdělení VONS č.407 /Případ Gabriela Gössla/

Dne 19.11.1984 byl na MO VB Praha 6 předveden Gabriel Gössl, nar. 17.11.1943, bytem Praha 1, Proznová 5. Byl obviněn z trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví /§ 132/1 tr.z./, písemné obvinění však dosud neobdržel. Vyšetřovatel pprap.Chotěborský mu oznámil, že jeho trestný čin spočívá v tom, že v r.1982 odcizil maringotku, čímž způsobil škodu 12 000 Kčs, a že u něho bude provedena domovní prohlídka. Usnesení o prohlídce bylo odůvodněno tím, že se u něho mají nacházet "věci pocházející z tr.činnosti... důležité pro potřeby tr.řízení". Usnesení vycházelo z obvinění pro trestnou činnost rozkrádání. Prohlídka trvala přes čtyři hodiny, bylo při ní odnato 148 položek, některé z nich kumulativní. Šlo o v zahraničí vydávané tiskoviny typu Svědectví a Listy, strojopisné knihy edice Expedice a dalších, běžnou beletrii vydávanou v šedesátých letech domovími nakladatelstvími /např. knihy J.Škvoreckého, V.Havla, K.Sidona a I.Vaculíka/, paperbacky v angličtině, 3 psací stroje /z toho jeden elektrický/ a soukromou korespondenci od různých odesílatelů ze zahraničí /z větší části ze sedmdesátých let/. Prohlídka byla provedena jednak v bytě G.Gössla a jednak na jeho parcele u Horoměřic; prováděli ji nstržm.Hartl, pprap.Chotěborský a MO VB Dejvice a dále Fikar a ouřimský, jejichž služební hodnost nebyla uvedena.

Poté byl G.Gössl zadržován ve věznici v Ruzyni až do 22.listopadu odpoledne. Po propuštění z Ruzyně byl ještě vyslýchán na KS SNB v Bartolomějské ulici. Při výslechu nepadla jediná otázka, jejímž smyslem by bylo vyjasnění tr.činu, z kterého byl obviněn; zájem StB se soustředil na technické okolnosti vydávání edice Expedice, rozšiřování strojopisných edic a podobně. Domovní prohlídka byla též provedena v domku Gösslovy sestry Elišky Kolesové v Praze 10, která je v sedmém měsíci těhotenství. Dále byla na 24 hodin zadržena Gösslova přítelkyně ing. Jarmila Konířová a jeho švarg Zdeněk Kolesa, manipulants České filharmonie, který byl vyslýchán v poutech. Ing.Konířová našla po svém návratu na pracoviště /Úřad předsednictva federální vlády - Komise pro výstavnictví/ svoji kancelář zapečetěnou. Bylo jí doporučeno, aby si vybrala zbývající část dovolené a dnem jejího vyčerpání rozvázala dohodu pracovní poměr; pokud tak neučiní, dostane okamžitou výpověď pro ztrátu důvěry. Během výslechu byla mj. dotazována na soukromí svých spolupracovníků a nadřízených. Považujeme za vhodné podotknout, že v roce 1982, kdy mělo dojít k údajné krádeži maringotky, nebyla ing.Konířová

s Gösslem vůbec v kontaktu. Vyslýcháno bylo nejméně pět dalších osob.
Z případu je jasně patrná snaha StB vyhledat kriminální záminku /byť
nesmyslnou/ pro provedení domovní prohlídky

28.11.1984 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva
x x x

Sdělení VONS č.408 /Dopis polským občanským iniciativám/

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných poslal dne 30.11.1984 nezá-
vislým polským občanským iniciativám otevřený dopis tohoto znění:

Milí přátelé,

dověděli jsme se, že v Krakově, Štětíně, Vratislavi a Varšavě byly ne-
dávno založeny občanské výbory proti násilí a na obranu zákonnosti. Je-
jich vznik vítáme a doufáme, že jejich působení může zabránit teroris-
tickým činům. Vyjadřujeme Vám svou podporu i proto, že naše snahy jsou
v mnohém totožné a Vašími. Náš výbor se zabýval a zabývá i řadou případů
tob, které se staly obětmi policejní svévole nebo přímo obětmi násilí,
jehož pachatelů zůstali nepotrestáni. Jsme přesvědčeni, že náprava to-
hoto stavu se neuskuteční bez účinného zájmu veřejnosti. Ve Vašem odváž-
ném počínání Vám přejeme mnoho zdaru.

27.11.1984 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva
x x x

Sdělení VONS č.409 /L.Lis místopředsedou FIDH/

Jak jsme byli dodatečně vyrozuměni /původní oficiální telegram ne byl
doručen/, byl Ladislav Lis, člen VONS a signatář Charty 77, dne 18.11.84
na kongresu Mezinárodní federace pro lidská práva /FIDH/ zvolen vicepre-
zidentem této organizace. Pokládáme tuto poctu za projev uznání pro
práci VONS, který je členskou ligou FIDH, i pro celý československý zá-
pas za dodržování lidských práv. Cítíme se tímto uznáním zavázání, aby-
chom ve svém usilí pokračovali a abychom L.Lisovi při plnění jeho odpov-
ědného poslání podle svých možností pomáhali.

Ladislav Lis je ve vedení této federace, která má statut nevládní
organizace při OSN, jediným zástupcem nejen Československa, ale celého
východního bloku vůbec: pokládá proto za svou povinnost hájit zde zájmy
občanských iniciativ a obránců lidských práv ze všech zemí východní
Evropy. Tím naléhavěji se proto připojujeme k apelu FIDH na čsl.vládu,
aby neprodleně zrušila ochranný dohled nad L.Lisem a zabezpečila mu
podmínky pro účinné plnění jeho funkce.

V příloze sdělení uvádíme text telegramu FIDH a odpověď L.Lise.

30.listopadu 1984 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

Příloha:

Telegram

Kongres Mezinárodní federace pro lidská práva, který se konal ve dnech
17.-18. listopadu 1984 v paláci UNESCO v Paříži, Vás zvolil osmým vice-
prezidentem. Jste tedy jediným viceprezidentem ze socialistického tá-
bora. Blahopřejeme. UNESCO
odesláno náhradně z Paříže 22.11.1984, 14,55

FIDH

Drazí přátelé,
děkuji za Váš telegram z 26.11., jímž sdělujete, že jsem byl zvolen

místopředsedou Mezinárodní ligy pro lidská práva. Je to veliká pocta hnutí za lidská práva v naší zemi a uznání jeho podílu ve všeobecném usilí o respektování lidských práv a základních svobod, a v neposlední řadě také o nastolení skutečného míru.

Vynasnažím se být hoden této cti a v rámci možností Vám známých učiním vše, abych přispěl tomuto velkému společnému dílu. Byl bych Vám vděčen za zaslání materiálů kongresu a za průběžné informování o potřebné agendě.

28.11.1984

Bratrsky

Ladislav Jis

x x x

Sdělení VONS č.410 /Případ Elmara Chmela/

Elmar Chmel, nar.25.11.1941 v Olomouci, byl 9.ledna 1978 zadržen a téhož roku odsouzen městským soudem v Praze za předsednictví dr.Jana Rojta a Nejvyšším soudem ČSR za předsednictví dr.Marie Dojčárové pro trestný čin podvracení republiky podle § 98/1,2 b /velký rozsah/ tr.z. k trestu odnětí svobody v trvání sedmi let v I.NVS. Skutkovou podstatu tohoto trestného činu měl naplnit tím, že měl sepsat a rozšířit nejméně 180 kusů letáků. Z rozsudku Nejvyššího soudu, o němž se náš výbor dozvěděl teprve nedávno, vyplývá, že letáky byly obecně kritické.

Ve výkonu trestu byl Elmar Chmel často v samovazbě, držel hladovky a byl hned na začátku trestu přeřazen pro množství kázenských trestů do II.NVS. Bylo proti němu vedeno dvakrát další trestní stíhání, a to v r.1979-1982 pro údajný tr.čin útoku na státní orgán a orgán společenské organizace podle § 154 odst.2 tr.z. /urážka soudu ve stížnosti/ a v r.1980 /společně s jeho spoluvězněm Petrem Uhlem - viz sdělení č.260/ pro přípravu tr.činu poškozování zájmů republiky v cizině podle § 112 tr.z. Obě trestní stíhání byla zastavena.

Elmar Chmel se v r.1980 v NVÚ Mírov oženil. Jeho manželka Eliška Chmelová má čtyři děti, E.Chmel má vyživovací povinnost vůči dvěma dětem z předchozího manželství. Paní Chmelová bydlí v Hausmannově ul.č.3012, Praha 4 - Modřany.

16. prosince 1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidská práva

x x x

Sdělení VONS č.411 /Případ Lenky Marečkové/

Dne 8.2.1984 byla senátem okresního soudu v Písku za předsednictví JUDr.Milana Frišmana s přísedícími Jaroslavem Novákem a Alenou Lieblovou odsouzena Lenka Marečková, nar.3.6.1963, přech. bytem Praha 10, Na Stráni 4. Senát ji uznal vinou tr.činem hanobení republiky a jejího představitelk /§ 102 tr.z./ a tr.činu hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitelk /§ 104 tr.z./ a odsoudil ji k uhrnnému trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku s podmíněným odkladem na dobu dvou let. Lenka Marečková byla od 7.9.1983 do 7.11.1983 ve vyšetřovací vazbě v Českých Budějovicích.

Její trestná činnost měla spočívat v tom, že 21.12.1983 v okresní knihovně v Písku na literárním úterku, pořádaném Klubem mladých autorů v Písku přednesla pásmo vlastních veršů. Senát nabyl přesvědčení, že verše "jednak hrubě znovažují socialistický charakter ČSSR a napadají její právní řád a uplatňování socialistické zákonitosti, jednak v souvislosti s úmrtím L.I.Břežněva hrubými výroky útočí jak na tohoto bývalého čelného představitelk SSSR, tak na ČSSR samotný". Literárního večera se účastnilo asi čtyřicet mladých lidí.

Dne 16.11.1983 dostala Lenka Marečková okamžitou výpověď z Úřadu státního zabezpečení, kde byla zaměstnána. Výpověď byla odůvodněna tím, že se "dopustila jednání, zakládajícího skutkovou podstatu tr.činu podle § 102 a § 104 tr.z.", ačkoli o její vině v té době soud ještě nerozhodl.

Prokurátor JUDr. Jaroslav Louženský se proti rozsudku odvolal, krajský soud v Českých Budějovicích dne 24.4.1984 jeho odvolání zamítl.

Ministr spravedlnosti ČSR JUDr. Antonín Kašpar však na rozdíl od okresního soudu v Pýsku i krajského soudu v Českých Budějovicích dospěl k názoru, že "v daném případě podmíněný odklad trestu nepřicházel v úvahu", a v tomto smyslu podal 5.10.1984 stížnost pro porušení zákona. V ní uvádí, že údajný trest čin měl být kvalifikován jako pobuřování /§ 100, odst.1, písm. a c tr.z./ a navíc měl soud zkoumat, zda způsob jeho provedení neodpovídal kvalifikačním znakům, uvedeným v odst.3 a téhož paragrafu /čin spáchaný tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem/. Měl zkoumat i to, zda jednání obviněné nenaplnuje znaky trestu výtržnictví /§ 202/1 tr.z./. Nejvyšší soud o stížnosti dosud nerozhodl.

16. prosince 1984

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
Československá liga pro lidská práva
člen Mezinárodní federace pro lidské práva

x x x

Dr. Lubomír Štrougal
předseda vlády ČSSR

Pane předsedo vlády,

páši Vám, protože můj přítel ing. Rudolf Battěk, bývalý poslanec České národní rady, je celkem již devátým rokem ve vězení. Nedávno mu bylo šedesát let a do konce trestu mu zbývá právě rok.

Za co byl nakonec odsouzen? Rozsudek například několikrát napadá jeho dopis Socialistické internacionála, jehož kopii příkládám. To, že i na základě takového dopisu mohl být u nás někdo odsouzen, a to k pěti a půl letům vězení a třem letům ochranného dohledu, je hanba.

Žádám Vás, pane předsedo vlády, abyste v případě ing. Rudolfa Battěka napravil, co se ještě napravit dá.

V Částrově 10. prosince 1984

ing. Pavel Roubal
394 63 Částrov 131
okr. Pelhřimov

/Přílohu, kopii dopisu Rudolfa Battěka, Jaroslava Lezníka a Jiřího Müllera Socialistické internacionála, ze dne 1.7.1978, z technických důvodů nezveřejňujeme./

x x x

V samizdatu nově vyšlo

Střední Evropa. Praha 1984, 113 stran. První číslo "sborníku na dané téma" obsahuje /kromě úvodu a přílohy - dokumentu Charty 77 Právo na dějiny/ šest esejů nebo odborných studií, věnovaných historické, kulturní i politické problematice střední Evropy. Převládají domácí autoři, většinou se kryjící anonymitou.

Martin Palouš: Paralelní úvahy. Edice Expedice, Praha 1984, 145 stran. Šest volně řazených filozofických esejů, věnovaných palčivým problémům současného světa, ať již jde o krizi vědeckotechnické civilizace či soudobé občanské společnosti a jejího řádu hodnot. Filozoficky autor navazuje především na díla Jana Patočky a Hannah Arendtové.

Rudolf Battěk: John Baker - civilní evangelista či satirický kazatel /1983-1984/; výbor z dopisů z vězení, v nichž formou fiktivních citátů aforisticky komentuje postavení člověka ve světě.

Eva Kantárková: Umění sousedit, fejeton, podzim 1984

Eva Kantárková: Padní známosti, fejeton, prosinec 1984

Jiří Ruml: Karlovarské rozjímání & rovnosti, fejeton, 6. prosince 1984

Jiří Ruml: Předvánoční reminiscence, fejeton, 15. prosince 1984

x x x

Krátké zprávy

Mluvčí Charty 77 dr. Václav Benda, Jiří Ruml a Jana Šternová navštívili dne 15.12.1984 národního umělce Jaroslava Seiferta a ústně mu znovu blahopřáli k udělení Nobelovy ceny za literaturu. Básník, signatář Charty 77, projevil velký zájem o obsah dokumentů, které Charta právě vydala nebo připravuje. Nechal se informovat také o některých perzekucích, jimiž se státní moc snaží omezit volné šíření jeho děl a spontánní projevy radosti nad udělením této vysoké pocty.

END /Evropské jaderné odzbrojení/ reagovalo dopisem mluvčím Charty 77 z 9.11.1984 na dopis Charty 77 z jara t.r., adresovaný END a CND, a na dopis konvencí Evropského jaderného odzbrojení v Perugii. Informuje v něm mj. o ~~připravované~~ demonstraci, připravované CND a END na 8. prosince t.r., před velvyslanectvími SSSR, ČSSR a NDR v Londýně, kterou chtějí vyjádřit nesouhlas s rozmístováním sovětských raket v Šeskoslovensku a v NDR a současně protestovat proti obvinění Jana Pukalíka.

Jaroslav Šváb z Děčína a Ivana Melicharová, roz. Holotová z Teplíc v listopadu t.r. odvolali své podpisy pod prohlášením Charty 77 z 1.1.1977.

x x x
x x x
x x x
x

